

Racionálnosť eutanázie

Rationality of Euthanasia

Adam Greif, Katedra filozofie a dejín filozofie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Abstract: In this paper, I make the case for voluntary euthanasia of adults. My position is that this kind of euthanasia can be rationally justified. Firstly, I present an argument in favour of rationality of suicide and propose a set of general conditions for a rational suicide. Secondly, I argue that if suicide can be rational, then euthanasia can be rational. Then I anticipate counter-arguments against my position and suggest their refutations. I answer the following objections: that i) it is not possible to preferentially compare life and death and prefer the latter; that ii) it is not possible for life to not be worth living; and that iii) the judgement, that life is not worth living, is necessarily irrational. Concerning objection i) I show that it is possible to preferentially compare life and death and prefer the latter; concerning ii) I show that two possible justifications for this objection are untenable; and concerning iii) I show that three possible justifications for this objection are untenable. Finally, I conclude that euthanasia can be rational.

Key words: voluntary euthanasia – rationality – autonomy – death – value of life

Abstrakt: V tomto článku obhajujem názor, že dobrovoľná eutanázia dospelých môže byť racionálna. Najprv ponúknem argument v prospech racionálnosti sebausmrtenia a následne navrhmem všeobecnú sadu podmienok pre racionálne sebausmrtenie. Potom argumentujem, že ak môže byť sebausmrtenie racionálne, tak aj eutanázia môže byť racionálna. Následne anticipujem námietky a reagujem na ne. Odpovedám na námietky, že i) nie je možné preferenčne porovnávať život a smrť a preferovať smrť; že ii) nie je možné, aby život nebol hoden žitia; a že iii) súd, že život nie je hoden žitia, je nevyhnutne iracionálny. Ohľadom námietky i) ukazujem, že je možné preferenčne porovnávať medzi životom a smrťou a preferovať smrť, ohľadom ii) ukazujem, že dva možné spôsoby zdôvodnenia tejto námietky nie sú udržateľné a ohľadom iii) ukazujem, že tri možné spôsoby zdôvodnenia tejto námietky nie sú udržateľné. Nakoniec uzatváram, že eutanázia môže byť racionálna.

Kľúčové slová: dobrovoľná eutanázia – racionálnosť – autonómia – smrť – hodnota života

„Teda asi z toho dôvodu nie je nezmyselné, že sa človek nemá zabiť skôr, dokiaľ mu boh nepošle nejakú nevyhnutnosť, ako je tá, ktorá teraz dolieha na mňa.“

Sokrates (Platón, *Faidon* 62C)

ÚVOD¹

„V právnom poriadku Slovenskej republiky neexistuje právna úprava možnosti predčasne ukončiť život smrteľne chorého pacienta.“² V Českej republike je situácia obdobná.³ Myslím si, že eutanázia môže byť pochopiteľná z racionálneho hľadiska a zároveň neproblematická z hľadiska morálneho. Dokonca si myslím, že k presvedčivému zdôvodneniu nie je ťažké sa dopracovať. Chcem preto v prospech eutanázie predostrieť obhajobu prvého bodu. Chcem obhájiť tézu, že *dobrovoľná eutanázia môže byť racionálna*, respektíve že môže byť racionálne o ňu žiadať a podstúpiť ju.⁴ Uznávam, že môže existovať prípad iracionálnej eutanázie a že pravdepodobne už aj nastal. Keď tvrdím, že eutanázia môže byť racionálna, popieram tým len tvrdenie, že eutanázia je nevyhnutne iracionálna.

Domnievam sa, že neexistuje dobrý dôvod myslieť si, že ten, kto o eutanáziu žiada, sa nevyhnutne dopustil chyby úsudku alebo že by sme jeho úsudok mali považovať za nekompetentný. Aby som vás o tom presvedčil, predostriem argumenty pre a proti racionálnosti eutanázie a zaujmem k nim stanovisko. Predtým však, ako sa do toho pustím, objasním kľúčové pojmy, s ktorými budem narábať.

Keď tvrdím, že eutanázia môže byť *racionálna*, myslím tým to, že za určitých okolností je v najlepšom osobnom záujme toho, kto o ňu žiada. Za rozumný považujem taký čin, ktorý človeku, vzhľadom na jeho preferencie, potreby a záujmy prináša väčšiu hodnotu ako dostupné alternatívy.

Aby som sa vyhol nedorozumeniam, vysvetlím, čo presne rozumiem pod sebausmrtením, asistovanou smrťou a eutanáziou ako aj to, aké druhy eutanázie rozlišujem.⁵ Človek *usmrť sám seba*, keď vykoná akt, v dôsledku ktorého zomrie. Človeku sme poskytli *asistovanú smrť*, ak sme mu pomohli sa usmrtiť, ale neboli sme tí, ktorí ho zabili. Napríklad ako lekári, ktorí pacientovi zadovážili smrteľnú látku a poučili ho o spôsobe jej užitia (no látku užil sám). A nakoniec, človeku sme poskytli

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-14-0510.

² GIERTL, A. *Eutanázia – právo na smrť?* (Publikované na portáli www.pravo-medicina.sk, 30. 8. 2009, dostupné na: <http://www.pravo-medicina.sk/aktuality/18/eutanazia--pravo-na-smrt>).

³ SUM, T. *Eutanázie v právnom rádu ČR.* (Publikované na portáli www.epravo.cz, 20. 10. 2004, dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/eutanazie-v-pravnim-radu-cr-28721.html>).

⁴ Na tomto mieste sa nebudem venovať morálnym otázkam eutanázie. Rozlišujem totiž medzi otázkou, či eutanázia môže byť racionálna a otázkou, či môže byť morálna. Zdá sa, že akt môže byť racionálny a zároveň nemorálny, a že iný akt môže byť morálny, a pritom iracionálny. Napríklad, môže byť rozumné, aby človek šetril svoje peniaze a neprispieval na charitu, no v niektorých situáciách môže byť neprispievanie na charitu morálne zavrhnuteľné. Na druhej strane, môže byť morálne chvályhodné, aby sa človek vrhol na granát a zachránil tak svojich priateľov, no asi by sme nepovedali, že preňho to bolo rozumné.

⁵ Pod „sebausmrtením“ myslím samovraždu, no nebudem používať slovo „samovražda“, pretože jeho význam implikuje morálny prečin. Kto usmrtil, nie je nutne vinný. Zato kto zavraždil, je nevyhnutne vinný.

eutanáziu, ak sme mu pomohli zomrieť a my sme boli tí, ktorí ho usmrtili (smrteľnú látku sme mu podali my). Presnejšie, je to *akt usmrtenia osoby B osobou A, kedy A zabíja B pre dobro B*. Eutanáziu môžeme deliť na druhy podľa jej vzťahu k vôli pacienta. Eutanázia je dobrovoľná práve vtedy, keď je vykonaná na žiadosť, respektíve so súhlasom B. Eutanázia je nevyžiadaná práve vtedy, keď B nemôže alebo nikdy nemohol svoju vôľu vyjadriť, napríklad preto, lebo je v trvalom vegetatívnom stave. A nakoniec, eutanázia je nedobrovoľná, keď je vykonaná proti vôli B alebo keď vôľa B nebola zohľadnená a mohla byť.

Na tomto mieste sa obmedzím na obhajobu dobrovoľnej eutanázie dospelých. Budem preto hovoriť iba o tých prípadoch, kedy dospelý človek o eutanáziu žiada alebo s ňou súhlasí a odsuniem bokom všetky prípady, kedy je vôľa pacienta neznáma alebo nezohľadnená.

1. RACIONÁLNOŠŤ SMRTI

O človeku, ktorý žiada o eutanáziu, sú pravdivé dve tvrdenia. Je to človek, ktorý z istých dôvodov:

- i) chce zomrieť; a
- ii) chce, aby mu smrť navodil druhý človek.

Ak chceme zistiť, či môže byť eutanázia racionálna, musíme sa preto položiť dve korešpondujúce otázky:

- i) Môže byť pre človeka rozumné, aby zomrel?; a
- ii) Môže byť pre neho rozumné, aby zomrel rukou druhého človeka?

Argumentujem, že odpoveď na obe otázky je „áno“.

Začnem zdôvodnením prvého tvrdenia, že: za istých okolností pre mňa môže byť rozumné zomrieť. Je možné, aby bolo pre mňa rozumné zomrieť? Myslím si, že smrť pre mňa môže byť za istých okolností tá najlepšia voľba. Hádám, že povedané môže vyznieť zvláštne. „Ako by smrť mohla byť pre človeka tá najlepšia voľba? To znie absurdne.“ No jedným zrejším dôvodom pre smrť je vyhnutie sa zbytočnému utrpeniu. Podobne, ako to opisuje Viktor Frankl:

„Väzeň v Osvienčime sa v prvej fáze, ktorou bol šok, nebál smrti. Dokonca aj plynové komory mu po prvých rokoch prestali naháňať hrôzu – koniec koncov, ušetrili by ho pred páchaním samovraždy.“⁶

Pre niektorých väzňov bolo zrejme lepšie zabiť sa, ako znášať podmienky koncentračného tábora. Bolo to pre nich zrejme lepšie, lebo by sa zbavili zbytočného utrpenia. Teda zrejme existuje situácia, kedy smrť môže byť vykúpením.

Okrem tohto príkladu si ľahko dokážeme predstaviť ďalší. Predstavme si šoféra kamióna, ktorý sa stal obeťou autonehody a ostal zakliesnený v horiacej kabíne svojho kamiónu.⁷ Stanovme, že nie je

⁶ FRANKL, V. E. *Hľadanie zmyslu života*. Bratislava: Eastone Books, 2011, s. 16.

možné vyslobodiť ho predtým, ako uhorí zaživa. Ako svedkovia máme len dve možnosti. Buď sa budeme pozerieť, ako uhorí, alebo ho, ako nás prosí, zastrelíme zbraňou, ktorú máme zhodou okolností pri sebe. Zaiste netvrdím, že zastreliť človeka, ktorému hrozí smrť v plameňoch, má byť brané na ľahkú váhu. No tvrdím, že na takom usmrtení nie je nič iracionálne. Šofér má len dve možnosti. Buď počká, kým ho zabijú plamene, alebo požiadá, aby bol zastrelený. Prvá možnosť šoférovi prinesie najprv veľa bolesti, a potom smrť. Druhá možnosť prinesie šoférovi rýchlu smrť. Takže keby sme šoféra zastrelili, preukázali by sme mu službu, pretože by sme ho ušetrili od nesmierného utrpenia. Smrť bola v jeho najlepšom záujme.

Či už je to teda vtedy, keď sa človek ocitne v koncentračnom tábore, v horiacom aute alebo keď mu život ničí zákerná choroba, smrť môže človeka ušetriť od zbytočnej bolesti. To je prvý dôvod, prečo môže byť smrť v najlepšom záujme človeka. Dajú sa vymenovať ďalšie dôvody. Niektorí ľudia chcú predčasne zomrieť, pretože im záleží na vlastnej dôstojnosti, autonómii, na možnosti kontrolovať podmienky svojho odchodu, alebo majú iný dôvod.⁸ Takže zrejme existujú situácie, kedy je smrť v najlepšom záujme človeka.

Väčšina z nás sa v situácii tohto druhu našťastie nenachádza. Život väčšiny z nás nie je plný utrpenia a zneváženia, ale je plný dobrých vecí, ktoré prevažujú to zlé.

No život niektorých takýto je. Niektorí ľudia zažívajú toľko zlého a tak málo dobrého, že nemajú chuť a dôvod žiť. Niektorí z týchto trpiacich vedia časom nájsť niečo pozitívne a hodnotné vo svojom novom živote. Napríklad zistia, že utrpenie im otvára oči a oni sa vďaka nemu môžu stať lepšími ľuďmi, alebo že vďaka nemu môžu pomôcť iným, alebo veria, že čím viac trpia, tým väčšia odmena ich čaká v posmrtnom živote.

No sú takí, ktorí nenachádzajú nič hodnotné vo svojom živote a podobné názory o posmrtnom živote by nezdíleli. Málokto by uznal, že ich môžeme prinútiť zdieľať naše názory a hodnoty. No ani pre týchto ešte nemusí byť výhodné zomrieť. Možno sa ich život dá vylepšiť alebo sa zlepši sám od seba. V istých prípadoch môžeme očakávať, že sa stane práve to. Napríklad, človeka môže postihnúť znevažujúca a bolestivá choroba, ktorú sa ale nijako nepokúsil liečiť a ktorá ľahko liečiteľná je. Takému človeku by sme chceli pomôcť tým, že by sme mu poskytli možnosti liečby alebo navrhli spôsoby, ako zlepšiť jeho stav. Je rozumné vyčerpať všetky vhodné možnosti, ako si pomôcť.⁹

⁷ Prípad je prevzatý z HOPE, T. – SAVULESCU, J. – HENDRICK, J. *Medical Ethics and Law: The Core Curriculum*. Druhá edícia. Edinburgh: Churchill Livingstone, 2008, s. 185.

⁸ Štúdia žiadateľov o asistovanú smrť v Oregone ukazuje, že ich najčastejšie dôvody sú: i) želanie kontrolovať okolnosti vlastnej smrti a zomrieť doma; ii) strata nezávislosti; iii) obavy ohľadom budúcej fyzickej bolesti, nízka kvalita života a neschopnosť starať sa o seba. Pozri GANZINI, L. – GOY, E. R. – DOBSCHA, S. K. Oregonians' Reasons for Requesting Physician Aid in Dying. *Archives of Internal Medicine*. 2009, 169, č. 5, s. 489.

⁹ V týchto situáciách dáva zmysel zvažovať aj experimentálne formy liečby. V prípade duševných porúch sa ako sľubná ukazuje napríklad psychedelická psychoterapia. Pozri ŠURKALA, M. Psychedelikami augmentovaná psychoterapia – stručný prehľad súčasných poznatkov a vyhladky do budúcnosti. *Psychiatria-Psychoterapia-Psychosomatika*. 2017, 24, č. 2, s. 6–11.

No určitá skupina ľudí nezapadá do žiadnej z týchto kategórií. Ich útrpný stav môže byť trvalý a nemenný a nemusí byť možné im pomôcť. A práve o nich je reč.¹⁰ Lebo oni sa nachádzajú v situácii, kedy je v ich záujme zomrieť, ak by sa tak rozhodli. Preto tvrdím, že môže nastať situácia, kedy je pre človeka lepšie zomrieť.

Keďže chcem o eutanázii hovoriť všeobecne, chcel by som povedané zovšeobecniť: aké sú všeobecné podmienky pre to, aby bolo rozhodnutie zomrieť racionálne? Navrhujem tieto: *ak* môj život 1) nie je hoden žitia, napríklad preto, lebo je plný utrpenia, či už telesného alebo duševného; a 2) toto utrpenie nie je vyvážené žiadnym kompenzujúcim dobrom (neviem z neho čerpať poučenie, zmysel života, duchovné naplnenie a pod.); a 3) mám dôvod si myslieť, že môj život sa v budúcnosti nezmení k lepšiemu, *tak* je pre mňa lepšie nežiť.

Tieto podmienky, a obzvlášť prvá z nich, si zaslúžia širší komentár. Pridávam preto dve vysvetľujúce poznámky. Prvá sa týka toho, na základe čoho určujeme, že život človeka je alebo nie je hoden žitia. Druhá sa týka toho, či človek môže spoľahlivo usúdiť, že jeho život je alebo nie je hoden žitia.

Poznámka I: *O tom, kedy je život hoden žitia.* Pod výrazom „byť hoden žitia“ myslím to, že v živote človeka je viac dobrého ako zlého. To, čo je dobré a zlé, pritom chápem v čisto racionálnom zmysle, kedy je niečo dobré a zlé pre človeka samého, a nie pre iných. Život je hoden žitia, keď dobrá prevažujú nad zlami. Výsledok zváženia všetkých dobier a ziel sa zvykne označovať ako blaho (*welfare*). Ak je blaho človeka pozitívne, život je hoden žitia, ak je negatívne, život v danej chvíli nie je hoden žitia.

No nič z toho, čo som doteraz o blahu povedal, však neodpovedá na otázku, ktoré veci máme považovať za dobré a ktoré za zlé? V príkladoch, ktoré som uvádzal vyššie, sa ako dôvod pre preferovanie smrti pred životom uvádza snaha vyhnúť sa zbytočnému utrpeniu. Podľa etického hedonizmu je potešenie jedinou vecou, ktorá je dobrá sama o sebe, a utrpenie zasa jedinou vecou, ktorá je zlá sama o sebe. Všetko ostatné je dobré alebo zlé len sprostredkovane, v závislosti od toho, či to prináša potešenie alebo utrpenie. Ak prijmeme hedonizmus, tak snaha vyhnúť sa zbytočnému utrpeniu je celkom legitímna, pretože sa ňou vyhýbame zlu: bolesti. A v prípade, že táto miera bolesti nie je kompenzovaná dostatočnou mierou potešenia, potom je celkové blaho človeka negatívne a jeho život nie je hoden žitia.

No etický hedonizmus nie je jedinou teóriou dobra a sú etici, ktorí ho na základe rôznych námietok odmietajú v prospech iných teórií.¹¹ Niektoré teórie považujú za dobro naplnenie našich

¹⁰ O ľuďoch ako Jana Matovská, ktorá trpí roztrúsenou sklerózou a žiada o eutanáziu. Pozri SUDOR, Karol. Ťažko chorá žena chce čo najskôr zomrieť, nemá ako. *Denník N*. 9. júna 2015. Dostupné na: <<https://dennikn.sk/154512/tazko-chora-zena-chce-co-najskor-umriet-nedovolia-jej-to/>>.

¹¹ Jedna vplyvná námietka sa zakladá na myšlienkovom experimente Roberta Nozicka *Stroj na zážitky*: NOZICK, R. *Anarchy, State, and Utopia*. Oxford: Blackwell, 1974, s. 42–45.

túžob a chcení, iné predkladajú objektívny zoznam viacerých dobieh.¹² Napríklad, zástanica etiky prirodzeného práva Mark Murphy by na taký zoznam zaradil život, poznanie, estetickú skúsenosť, šťastie a ďalšie.¹³

Debatu o teóriách dobra však zámerne obchádzam. Nie preto, lebo by som si myslel, že sú nezaujímavé a nezávažné, ale preto, lebo sa chcem držať na abstraktnejšej rovine. Bez ohľadu nato, ktorú teóriu dobra prijímame, ak je podľa nej možné, aby bolo blaho človeka negatívne, tak je možné, aby život nebol hoden žitia. Či už je to preto, lebo život je plný utrpenia a niet v ňom potešenia, preto, lebo túžby a chcenia nie sú naplnené, alebo z iných dôvodov, tak či onak, život môže nebyť hoden žitia. A ak sa to stane, tak prvá podmienka racionálnosti smrti je splnená.

Uviedol som citát Viktora Frankla preto, lebo ocitnúť sa v koncentračnom tábore považujem za exemplárnu situáciu, kedy by človek mohol usúdiť, že jeho život nie je hoden žitia. A ako uvádza L. W. Summer, každá teória dobra musí byť adekvátne v tom zmysle, že je verná našim bežným predstavám a skúsenostiam o tom, ktoré veci ovplyvňujú naše blaho.¹⁴ No človek, ktorý usúdil, že jeho život nie je hoden žitia, tak mohol urobiť práve na základe týchto bežných predstáv a skúseností, ktorým musí každá dobrá teória dobra vyhovieť. Nakoniec, žiadatelia o eutanáziu sa nezvyknú rozhodovať o konci svojho života až po oboznámení sa s teóriami dobra, pretože ich situácia môže byť dostatočne jednoznačná.

Poznámka II: *O spoľahlivosti úsudku, že život nie je hoden žitia.* Aj keby sme jasne určili, na základe čoho určiť, či je život hoden žitia, neznamená to ešte, že človek sám je schopný k spoľahlivému úsudku o hodnote vlastného života dospieť. Ak by som sa aj ocitol v situácii, v ktorej je pre mňa lepšie zomrieť, neznamená to ešte, že by som mal hneď konať. Je potrebné zvážiť aj kognitívne hladisko. Môžem sa totiž mýliť v presvedčení, že sa v situácii, kedy platí 1), 2) a 3), skutočne nachádzam. Moje vlastné presvedčenia, že môj život je skutočne nehoden žitia a bez nádeje na zlepšenie, môžu byť nepravdivé. Je možné, že si v afekte a v období veľkého nešťastia utvorím názor, že môj život je nehoden žitia a že sa to nikdy nezmení, zatiaľ čo v skutočnosti ide len o dočasnú fázu, cez ktorú sa v zdraví a šťastí dostanem. Je možné, že jeden verí, že jeho život nie je hoden žitia, zatiaľ čo v skutočnosti jeho život hoden žitia je! Otázkou potom je: je možné správne rozoznať, že sa nachádzam situácii, kedy je pre mňa lepšie zomrieť?

Myslím si, že na túto otázku sa dá odpovedať ľahšie ako na predchádzajúcu. Predpokladám, že dospelý človek je za normálnych okolností jediným, kto má autoritu rozhodovať, ako naloží so svojím vlastným životom. A za normálnych okolností je človek sám aj najlepším sudcom vo veci stavu svojho života. Kto iný, než človek sám, vlastní svoj život a má nad ním autoritu? A kto iný, ako on sám je v najlepšej pozícii, aby povedal, čo je v jeho záujme?

Niečo z toho, čo som povedal, by si však zaslúžilo dovysvetlenie. Dalo by sa totiž namietat: „Povedal si, že človek môže nesprávne usúdiť, že je pre neho lepšie nežiť. No zároveň si povedal, že

¹² Pozri CRISP, R. Well-Being. In: ZALTA, E. (ed.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2017. Dostupné na: <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/well-being/>>.

¹³ MURPHY, M. *Natural law and practical reason*. Cambridge University Press, 2001, s. 101–135.

¹⁴ SUMMER, L. *Wellfare, Happiness, and Ethics*. New York: Oxford University Press, 1996, s. 10.

človek sám je najlepším sudcom v tejto veci. Ako je potom možné, aby sa v tejto veci mýlil?“ Povedal som, že človek je za normálnych okolností autoritou a sudcom vo svojom živote. V niektorých situáciách človek podľa mňa nie je najlepším sudcom vo veciach svojho života. Napríklad, ak sú jeho kognitívne schopnosti narušené natoľko, že nie je schopný rozumne uvažovať o tom, čo je v jeho najlepšom záujme. Jeho kognitívne schopnosti môžu byť narušené dočasne, napríklad vplyvom halucinácií, šoku alebo vo veľkom duševnom vypätí, alebo môžu byť narušené natrvalo, napríklad vplyvom závažnej demencie alebo traumy. V týchto a v podobných prípadoch človek nemusí byť schopný racionálne zvážiť svoju situáciu, a preto by jeho súd vo veci konca jeho života nemal byť autoritatívny. No to sú ojedinelé prípady. Netýka sa to všetkých tých, ktorých kognitívne schopnosti nie sú narušené a ktorí boli schopní si svoje rozhodnutie zomrieť dobre zvážiť.

2. NÁMIETKY A ODPOVEDE

Námietka I: *Nie je možné porovnávať život a smrť.* „Tvrdiš, že niekedy je lepšie zomrieť ako žiť. Ale ako je možné, aby bola smrť lepšia ako život? Porovnávať život a smrť nedáva zmysel. Kým žijem, mám nejaké skúsenosti a môžem preferovať jedny skúsenosti pred inými. No keď som mŕtvy, nemám žiadne skúsenosti.¹⁵ Ako máme porovnávať vedomú skúsenosť s absenciou skúsenosti? Porovnať ich nevieme, a preto nevieme ani porovnávať život a smrť. Takže už len uvažovať o konci života nedáva zmysel.“

Odpoveď: V skutočnosti neporovnávame život a smrť.¹⁶ Porovnávame dva životy. Prvý je život Ž₁, ktorý by sme mali, keby sme sa rozhodli ostať nažive, a druhý je život Ž₂, ktorý by sme mali, keby sme sa rozhodli nežiť. Ž₁ je zrejme dlhší ako Ž₂, no to neznamená, že je nutne lepší. Kratší život je niekedy lepší ako život dlhší. Napríklad, keď si mám vybrať medzi životom pozostávajúcim z 20-tich rokov číreho utrpenia a životom pozostávajúcim zo 40-tich rokov číreho utrpenia, tak by sme zrejme povedali, že ten kratší je pre mňa „lepší“, respektíve menej zlý.

Názor, že porovnávať život a smrť je nemožné, sa navyše stretáva s ťažko stráviteľným dôsledkom. Ak nemôžeme porovnať život a smrť a tvrdiť, že smrť môže byť *lepšia* ako život, tak nevieme povedať, prečo je smrť za istých okolností *horšia* ako život. Predstavme si, že muž sotí do ženy na prechode a zhodí ju pod auto. Žena zomrie a my sa tohto muža zhrozene spýtame, prečo urobil tak strašnú vec. On by nám odvetil: „A prečo si myslíte, že smrť bola pre túto ženu horšia ako život? Veď podľa vás nie je možné smrť a život porovnávať. Teda nemôžete ani povedať, či je smrť horšia alebo lepšia.“ Predpokladám, že takú odpoveď by sme považovali za neprijateľnú.

Pri tom všetkom by som však nechcel tvrdiť, že je jednoduché vysvetliť, prečo presne je smrť horšia ako život. V *Liste Menoikovi* Epikuros vyhlasuje, že smrť „*sa netýka ani živých ani mŕtvych, pretože pre prvých nejestvuje, a druhí už vtedy nejestvujú*“.¹⁷ Viacerí filozofi by súhlasili, že Epikurove slová predstavujú filozofickú výzvu: „*Smrť musí byť zlá, ale v akom zmysle je zlá, ak ten, pre ktorého*

¹⁵ Ak neverím v posmrtný život.

¹⁶ Táto odpoveď je prevzatá z BRANDT, R. *The Morality and Rationality of Suicide*. In: BRANDT, R. (ed.). *Morality, Utilitarianism, and Rights*. New York: Cambridge University Press, 1992, s. 324.

¹⁷ MARTINKA, K. (ed.). *Antológia z diel filozofov: Od Aristotela po Plotina*. Iris, 2006, s. 535, o. 125.

*má byť zlá, v tom čase už neexistuje?*¹⁸ Shelly Kagan ponúka tzv. deprivačné vysvetlenie toho, prečo je smrť zlá. Myslí si, že smrť je pre nás zlá, pretože nás pripravuje o dobré veci, ktoré by sme mohli mať, keby sme ostali nažive.¹⁹ Ak by sme prijali toto vysvetlenie, tak pre človeka môže byť rozumné zomrieť, ak ho smrť nemôže pripraviť o žiadne dobré veci, napríklad preto, lebo ho už žiadne nečakajú.

No ani deprivačné vysvetlenie nie je bezproblémové. Ak je moja neexistencia po mojej smrti pre mňa zlá, pretože ma pripravuje o dobré veci, tak nie je pre mňa obdobne zlá moja neexistencia pred mojím narodením? No na prvý pohľad sa nezdá, že neexistencia pred mojím narodením by pre mňa mala byť zdrojom niečoho zlého.

Zaobraním sa tohto problému by som sa však rýchlo dostal za hranice témy tohto textu. Nebudem sa mu preto viac venovať a prejdem k ďalšej námietke proti racionálnosti smrti.

Námietka II: *Nie je možná situácia, v ktorej by pre človeka bolo lepšie zomrieť. Život je vždy hoden žitia.* Táto námietka môže mať rôzne zdôvodnenia:

1) „Aj utrpenie má zmysel a aj v utrpení sa dá nájsť kompenzujúce dobro. Žiť je vždy lepšie ako nežiť, pretože dokonca aj v najväčšom utrpení sa vždy dá nájsť niečo dobré, čo vyváži to zlé.“

2) Alebo si niektorí môžu myslieť, že: „Život má hodnotu sám o sebe, nezávisle od toho, či je plný dobrých alebo zlých skúseností. Navyše, táto hodnota sama o sebe vždy prevažuje hodnotu jeho ‚skúsenostného obsahu‘.“

Odpoveď: Rozoberme si túto námietku a jednotlivé možnosti, ako ju zdôvodniť, porade:

Ad 1) Mali by sme si myslieť, že človek môže nájsť kompenzujúce dobro vo svojom utrpení? Marek Vácha si myslí, že žiadosti o eutanáziu sú podmienené predovšetkým „*neschopnosť pacientů vidět jakýkoli smysl či důvod svého utrpení*“.²⁰ S týmto tvrdením súhlasím. Ak by pacienti vedeli nájsť taký zmysel vo svojom utrpení, ktorý by im dostatočne kompenzoval ich utrpenie, zrejme by nemali dôvod o smrť žiadať. Človek zrejme môže takýto zmysel nájsť. Myslím si, že môžeme len dôverovať osobným svedectvám tých, ktorí v tomto hľadaní uspeli. Nezabúdajme však, že je tiež možné, že zmysel alebo dobro, ktoré človek vo svojom utrpení objaví, nie je dosť veľké, aby kompenzovalo utrpenie alebo zlo v jeho živote, alebo že nie je schopný nájsť žiaden zmysel a žiadne dobro.

Táto námietka má silnejšiu verziu. Môže tvrdiť, že kompenzujúce dobro je *vždy* možné nájsť alebo že je *vždy* dostupné. Hádám, že Vácha považuje neschopnosť pacientov nájsť zmysel v utrpení za veľmi smutný fakt, keďže si zároveň myslí, že „[ž]ivot je cesta, někdy radostná, někdy méně, *ale v každém okamžiku smysluplná, cesta vedoucí nakonec k Bohu*“.²¹

Myslím si, že v kontexte debaty o eutanázii sa nemusíme zamýšľať nad tým, či je možné vždy nájsť zmysel a kompenzujúce dobro v útrpnej situácii. Pretože konečným arbitrom v tejto veci je

¹⁸ Pozri FISCHER, J. (ed.). *The Metaphysics of Death*. Stanford University Press, 1993.

¹⁹ KAGAN, S. *Death*. New Haven – London: Yale University Press, 2012, s. 206.

²⁰ VÁCHA, M. Je vôbec ešte možná etika v „postetickém“ svete? *Filosofický časopis*. 2010, 58, č. 2, s. 273–274.

²¹ *Ibidem*, s. 274., moja kurzíva.

človek/pacient sám, nie lekár, teológ alebo etik. Ak pacient zmysel v utrpení nenachádza, zrejme ho k tomu nechceme nútiť. Môžeme ho k tomu vyzvať a poskytnúť mu aj všetku fyzickú a duševnú terapiu, ktoré by bol ochotný podstúpiť. Osobne takúto stratégiu plne podporujem. Tí, ktorí ako Vácha veria, že každé utrpenie je zmysluplné, tiež môžu tomuto pacientovi predostrieť svoje najlepšie argumenty. No ak by aj napriek všetkým rozhovorom a snahám o pomoc pacient tvrdil, že žiaden dostatočný zmysel alebo kompenzujúce dobro nenachádza, čo nám ostáva? Chcel by snáď Vácha tvrdiť, že vie lepšie ako pacient, čo zažíva a čo je pre neho najlepšie? Ak by chcel niekto tvrdiť, že ľudský život je vždy zmysluplný, akú evidenciu alebo argument pre to ponúka?

Ad 2) Druhé zdôvodnenie hovorí o hodnote, ktorú život človeka má nezávisle od toho, čo je obsahom jeho života. Ujasnime si teda rozdiel medzi hodnotou života o sebe a hodnotou jeho obsahu. Pripodobniť ich môžeme k nádobe (život sám) a k jej náplni (jeho obsah). Hodnota života o sebe je hodnota, ktorú má nádoba sama. Hodnota jeho skúsenostného obsahu je hodnotou náplne. Námietka tvrdí dve veci: že hodnota nádoby je pozitívna, a že táto pozitívna hodnota nie je zanedbateľná, takže môže prevážiť negatívnu hodnotu náplne.

Táto námietka nepopiera, že život môže byť plný nezniesiteľného utrpenia. Hovorí iba o tom, že aj taký život má stále pozitívnu hodnotu. Tí, ktorí veria, že život má hodnotu sám o sebe majú dve možnosti. Buď povedia, že táto hodnota má neurčitý pozitívny príspevok do celkovej hodnoty života, ktorý niekedy *môže* vyvážiť utrpenie a bolesť trpiaceho, inokedy nie. Alebo môžu povedať, že vnútorná hodnota života *vždy* preváži akúkoľvek mieru utrpenia a zlého. Ak chce odporca eutanázie ubrániť jej všeobecnú iracionálnosť, potrebuje obhajovať druhú možnosť, že hodnota života sama o sebe vždy prevažuje hodnotu jeho obsahu. Inými slovami, život je vždy dobrý a hodnotný, bez ohľadu na to, čo sa v ňom deje a či je pre svojho vlastníka alebo iného človeka hodnotný.

Predpokladám, že vyjadrím mienku viacerých, keď poviem, že toto je nepresvedčivý názor. Málokto si myslí, že život sám o sebe je tak úžasná vec, že vyváži akékoľvek utrpenie. Rovnako, ako by bol nepresvedčivý názor opačný, podobný Schopenhauerovmu pesimizmu, podľa ktorého je podstatou života márne úsilie a utrpenie. Nemyslíme si, že život nikdy nie je hoden žitia, a rovnako si nemyslíme, že je vždy hoden žitia, pretože sme sa stretli s mnohými protipríkladmi. To samozrejme nikomu nezabraňuje zaujať k tejto veci vlastné stanovisko.

Námietka III: *Súd človeka, že je pre neho lepšie zomrieť, je nevyhnutne iracionálny.* Aj tretiu námietku možno zdôvodniť niekoľkými spôsobmi.

1) Niekto by mohol povedať: „Súd človeka, že je pre neho lepšie zomrieť, je vždy nepravý/neautentický. Nikto nechce skutočne zomrieť, pretože každý chce žiť. Preto by sme nikdy nemali veriť človeku, ktorý tvrdí, že chce zomrieť.“

2) Alebo, že: „Rozhodnutie zomrieť je vždy iracionálne, pretože človek chce zomrieť len ak má narušené kognitívne schopnosti. Príčina jeho trápenia je zároveň príčinou narušenia jeho rozumu. Kto jasne premýšľa, nemôže chcieť zomrieť.“

3) Iná možnosť je povedať, že: „Nikdy si nemôžeme byť istí, že naša situácia sa v budúcnosti nezlepší. Možno, že medicína odhalí nový a účinný liek. Alebo sa v našom prípade dostaví

zázračná spontánna remisia. Inými slovami, je vždy šanca! A kým je šanca, bolo by hlúpe ju zahadzovať.“

Odpoveď: Rovnako ako v predchádzajúcej odpovedi sa vyjadrím k možnostiam, ako tretiu námietku zdôvodniť, rad za radom:

Ad 1) Prvé zdôvodnenie tvrdí, že „rozhodnutie zomrieť by sme nikdy nemali podporiť, pretože nikdy nie je pravé. Ak niekto vyjadruje želanie zomrieť, mali by sme jeho správanie dekódovať. Pravdepodobne iba volá o pomoc a usiluje sa všetkými možnými spôsobmi, aj tými najkrajnejšími, o zlepšenie svojho stavu. Alebo má nejaké iné dôvody. No celkom iste nechce zomrieť.“

Súhlasím s tým, že človek si spravidla želá žiť dlhšie a želá si, aby mu bolo lepšie. Aj tí, ktorí sú zasiahnutí ťažkým osudom v podobe bolestivej a znevažujúcej choroby alebo veľkého duševného trápenia, by si zrejme želali, aby boli živí a zdraví. No niekedy to jednoducho nie je možné. Keďže si uvedomujú, že zmena nie je možná, chcú zomrieť aj napriek tomu, že by v ideálnom prípade chceli ostať nažive. Skutočnosť im jednoducho nedáva na výber. Tomu, kto je svedkom takýchto rozhodnutí, je zvyčajne zrejmé, že takýto človek nemá žiadnu skrytú agendu, vedomú či nevedomú. Dá sa to aj doložiť. Niektorí z tých, ktorí žiadajú o asistovanú smrť majú k dispozícii všetku lekársku pomoc, emocionálnu podporu blízkych a materiálne zabezpečenie. No aj napriek tomu pevne trvajú na ukončení vlastného života. „Ak by som mala tú možnosť, radšej by som nezomrela, ďakujem veľmi pekne.“ – povedala Cody Curtis, pacientka v dokumente *Ako zomrieť v Oregone*.

Ad 2) Druhé zdôvodnenie sa podobá prvému. Taktiež tvrdí, že rozhodnutie zomrieť by sme nikdy nemali podporiť. No dôvod je odlišný. Rozhodnutie zomrieť by sme nemali podporiť, pretože zomrieť v skutočnosti nie je v najlepšom záujme človeka. Je to zdôvodnené predpokladom, že každý, kto by chcel zomrieť, má narušené kognitívne schopnosti takým spôsobom, že mu to zabraňuje zdravo uvažovať: „Človek chce zomrieť iba ak má narušené uvažovanie a jeho želanie zomrieť by sme mali brať ako jednoznačný symptóm duševnej poruchy,“ povedal by odporca.

Táto námietka tvrdí, že vždy, keď sa človek rozhodne zomrieť, tak je jeho rozhodnutie výsledkom nesprávneho alebo narušeného uvažovania. Nevyhnutným dôsledkom takéhoto zmýšľania je názor, že človek, pokým je mentálne zdravý, nemôže chcieť zomrieť.

Suicidológovia odhadujú, že 80 %²² až 95 %²³ tých, ktorí sa sami usmrtili, mali v čase sebausmrtenia aspoň jednu diagnostikovateľnú duševnú poruchu. Najčastejšie klinickú depresiu, poruchu spätú s užívaním látok alebo schizofréniu.²⁴ Na druhej strane, malé percento tých, ktorí majú duševnú poruchu, ukončia svoj život predčasne.²⁵ Duševná porucha preto nie je postačujúcou podmienkou sebausmrtenia, no sa zdá byť nevyhnutnou.

²² RIHMER, Z. Recognition and treatment of suicidal adults – A SWOT analysis of the present status of our knowledge. *Suicidology Online*. 2017, 8, s. 50.

²³ JOINER, T. *Why People Die by Suicide*. Cambridge: Harvard University Press, 2005, s. 191.

²⁴ RIHMER, Z. Recognition and treatment of suicidal adults – A SWOT analysis of the present status of our knowledge, s. 50.

²⁵ JOINER, T. *Why People Die by Suicide*, s. 201.

Pre toho, kto obhajuje racionálnosť želania zomrieť, je toto problém. Ako môžem veriť v racionálnosť eutanázie, ak mám predpokladať, že väčšina z tých, čo sami seba zabijú, majú diagnostikovateľnú duševnú poruchu? Ak si predstavím, že niekedy v budúcnosti budem zvažovať dobrovoľný koniec života, mal by som sa spýtať sám seba: „Môžem veriť vlastnému úsudku, podľa ktorého je pre mňa lepšie nežiť? Podľa suicidológov je veľmi pravdepodobné, že práve trpím duševnou poruchou.“ Bez ohľadu nato, že pociťujem hlbokú beznádej a mám pocit, že som svetu iba na škodu, mal by som si uvedomiť, že nie som ničím výnimočný. Štatistika platí aj pre mňa. Je tu 80% až 95%-ná šanca, že práve teraz mám duševnú poruchu. A ak ju mám, potom by môj úsudok mohol byť ovplyvnený touto poruchou. Môžem tak nahliadnuť pomocou rozumu, že je pre mňa nerozumné sa zabiť, lebo je možno možné mi pomôcť. V takej situácii by bolo rozumné žiadať o psychiatrickú pomoc, a nie o eutanáziu. A ak by som nebol schopný rozoznať, čo je v danej chvíli pre mňa dobré a urobiť to, nechcel by som, aby mi bolo zabránené urobiť fatálny omyl? Ja by som to chcel.

Tento príbeh môže budiť dojem, že duševná porucha človeka celkom pripravuje o rozum a schopnosť triezvo konať. Duševná porucha ale neimplikuje iracionálnosť. Niektoré duševné poruchy nenarúšajú kognitívne schopnosti, iné narúšajú, no nie významne. Mnohé diagnostikovateľné duševné poruchy sú preto celkom zlučiteľné so schopnosťou človeka rozumne usudzovať a rozhodovať sa. Nakoniec, naša spoločnosť si to uvedomuje. Ak by sme si mysleli, že diagnostikovateľnosť duševnou poruchou je totožná s nekompetentnosťou a nesvojprávnosťou, tak by sme museli zbaviť svojprávosti oveľa viac ľudí, ako je tomu doteraz.

Okrem toho treba pamätať na to, že tí, čo sa zabijú, nie sú tí istí, čo žiadajú o eutanáziu. Uvedená štatistika platí pre tých, ktorí sa sami usmrčia. Neplatí pre žiadateľov o eutanáziu. Keďže sa žiadateľ o eutanáziu nepokúša o sebausmrtenie v afekte a má čas o ňom premýšľať, hovorí to niečo v prospech toho, že ide o uvážené rozhodnutie. Nakoniec, určite chceme, aby rozhodnutie zomrieť pacient demonštroval pevne a dlhodobo. Takže si ceníme dlhšiu a pokojnú úvahu, ktorá napovedá tomu, že pacient mal lepšiu šancu zistiť, čo je pre neho najlepšie. Toto je typickejšie pre žiadateľov o eutanáziu ako pre tých, ktorí sa zabijú v duševnom rozrušení.

Pamätajúc na tieto výhrady uznávam, že tento príbeh pre mňa predstavuje argumentačnú výzvu. Ako chcem riešiť problém, že želanie duševne chorého zomrieť môže byť ovplyvnené alebo zapríčinené jeho chorobou? Prijímam tvrdenie, že by sme mali predpokladať, že je možné, že žiadateľ o eutanáziu myslí skreslene, a nie celkom a v súlade so svojimi záujmami.

Myslím si, že by sme mali usilovať o to, čo je v najlepšom záujme pacienta. No nie za cenu toho, že nebudeme rešpektovať jeho slobodnú vôľu. Ak lekár nie je schopný rozoznať, že pacientovo uvažovanie je ovplyvnené napríklad depresívnou epizódou, riešením môže byť povinné psychiatrické vyšetrenie pre žiadateľov o eutanáziu. To by malo za cieľ overiť kompetentnosť žiadateľa o eutanáziu. A ak sa odhalí, že pacient skutočne trpí povedzme depresívnou epizódou, tak mu namiesto eutanázie ponúkneme liečbu a pomoc.

Ad 3) Posledné zdôvodnenie netvrdí, že rozhodnutie zomrieť je nevyhnutne neautentické. Autentické byť môže, no podľa zástancov tejto námietky je nevyhnutne neuvážené: „Človek, ktorý sa rozhodol zomrieť si vec nezážil dobre, pretože vždy je šanca, že sa uzdraví, že sa jeho život zlepší.

Táto šanca tu je bez ohľadu nato, ako pochmúrne jeho situácia vyzerá, pretože človek nevie predvídať budúcnosť s istotou. Vždy sa môže stať zázrak! Je preto vždy lepšie ostať nažive a dúfať, ako zomrieť a zahodiť život, ktorý mohol byť dobrý.“

Je samozrejme pravda, že ten, kto uvažuje o smrti, nemá 100%-nú istotu, že jeho stav sa bude vyvíjať podľa prognózy.²⁶ S istotou nevie, že zlepšenie nepríde. Potiaľto s námietkou súhlasím. Nesúhlasím však so spôsobom uvažovania, ktorého je príkladom. Povedať, že kým je tu čo i len najmenšia šanca na zlepšenie stavu, tak zomrieť by bolo nerozumné, je v protiklade s tým, čo bežne považujeme za rozumné. Shelly Kagan to ilustruje na názornom myšlienkovom experimente.

Predstavte si, že sú pred vami dve dvere a vy si musíte vybrať, ktorými prejdete. Ak zvolíte prvé dvere, existuje 90%-ná alebo 99%-ná alebo ešte vyššia šanca, že sa vás zmocnia únoscovia a po zvyšok života vás budú mučiť. No stále je tu šanca, 10%-ná alebo 1%-ná alebo ešte menšia šanca, že vás odvezú na krásnu dovolenku, na ktorej strávite zvyšok svojho života. Také sú vaše šance, ak si zvolíte prvé dvere. Druhé dvere sú iné. Ak nimi prejdete, okamžite a navždy zaspíte bezsenným spánkom. Ktoré dvere je rozumnejšie si vybrať? Kagan odpovedá za seba:

„Predstavte si, že niekto príde a bude trvať na tom, že jediné rozumné rozhodnutie je vybrať si prvé dvere. Nakoniec, poznamená, ak si zvolíte druhé dvere, zahadzujete svoju jedinou šancu získať krásne zážitky, ktoré by ste mali, keby ste vyhrali dovolenku. Vo svetle tejto úvahy trvá na tom, že jediným racionálnym rozhodnutím je vybrať si prvé dvere, napriek tomu, že vás pravdepodobne budú mučiť po zvyšok vášho života.

To mi stále pripadá nesprávne. [...] zdá sa mi, že vybrať si druhé dvere je perfektne racionálna voľba. Nakoniec, je nanajvýš pravdepodobné, že ak zvolíte prvé dvere, budú vás mučiť po zvyšok života.“²⁷

Aj mne sa zdá, že zvoliť si prvé dvere by bolo nie celkom uvážené rozhodnutie. Uváženým rozhodnutím je zvoliť si dvere druhé. Radšej bezbolestnú smrť ako veľké riziko dlhodobého utrpenia.

Ten, kto zvažuje Kaganov experiment, je v obdobnej situácii ako človek, ktorý žiada eutanáziu. Buď to riskne, rozhodne sa žiť – zvolí prvé dvere – a s 90%-nou alebo 99%-nou alebo ešte vyššou pravdepodobnosťou ho bude čakať utrpenie po zvyšok života. Na druhej strane môže dúfať, že sa na neho možno usmeje šťastie, a on sa nečakane vylieči. Alebo sa rozhodne zomrieť – zvolí druhé dvere – a smrťou sa vyhne trápeniu. Povedať, že je vždy nerozumné zvoliť smrť (druhé dvere), zjavne nie je v súlade s tým, ako zmyšľame o rozumnosti. Preto sa mi aj tretia námietka zdá byť mylná. Nie je pravda, že rozhodnutie zomrieť musí byť iracionálne. Za určitých podmienok môže byť racionálne.

²⁶ Príbuzný argument, založený na neistých informáciách o budúcnosti, zastáva J. Jirsa, no jeho cieľom je argumentovať proti *legalizácii* eutanázie a asistovaného sebausmrtenia. Pozri JIRSA, J. Problémy s asistovanou sebevraždou. *Filosofický časopis*. 2011, 59, č. 4, s. 589–560.

²⁷ KAGAN, S. *Death*. New Haven – London: Yale University Press, 2012, s. 340.

3. RACIONÁLNOŠŤ POMOCI PRI SMRTI

Možno existujú iné dobré námietky, ktoré by si zaslúžili reakciu. Možno, že ten, kto skutočne verí v iracionálnosť smrti, ma o nich poučí. Dovtedy však budem predpokladať, že smrť môže byť racionálna, ak by nám očakávaný život priniesol veľa trápenia a náš úsudok bol nezastretý.

Doteraz som sa snažil ukázať, že za istých okolností je i) pre mňa rozumné zomrieť. Teraz ostáva rozriešiť druhú podotázku a povedať, či pre mňa môže byť rozumné, aby ma niekto zabil na moju žiadosť. Teda, či môže byť ii) rozumné žiadať o pomoc pri zomieraní.

Myslím si, že medzi sebausmrtením, asistovanou smrťou a eutanáziou nie je z hľadiska racionálnosti zásadný rozdiel.²⁸ Tvrdím, že ak môže byť sebausmrtenie racionálne, tak asistovaná smrť a aj eutanázia môžu byť racionálne. Ak je pre mňa rozumné zomrieť a je zhodou okolností o mne pravda, že potrebujem pri zomieraní pomoc, napríklad preto, lebo sa zabiť nedokážem, alebo to nedokážem urobiť bez zbytočnej bolesti alebo spoľahlivo, alebo že to nedokážem urobiť dôstojne, tak je pre mňa rozumné, aby mi niekto zomrieť pomohol (tým, že mi asistuje alebo že ma usmrťí). Pretože, ak je pre mňa rozumné urobiť X, a ak je pre mňa výhodné mať pri X pomoc, potom je rozumné získať pomoc pri X. To vyplýva takpovediac z definície pomoci. Pravá pomoc je niečo, z čoho pozitívne ťažím. Teda je v mojom záujme. Napríklad, ak je pre mňa rozumné vyliečiť sa z trpkkej choroby a sám sa vyliečiť neviem, zrejme je pre mňa rozumné, aby som získal pomoc lekára.

Pokiaľ ide o pomoc sú žiadatelia o eutanáziu v podobnej situácii. Neraz by ocenili pomoc pri zomieraní, pretože chcú zomrieť bezbolestne, spoľahlivo a podľa vlastných predstáv, alebo preto, lebo sa sami zabiť nedokážu. Preto je pre nich rozumné o pomoc žiadať a získať ju. To je nakoniec aj dôvod, prečo nesúhlasím s J. Gloverom a J. Jirsom, keď tvrdia: „*Jonathan Glover prichází s tezí, s kterou plně souhlasím: „Je-li možná sebevražda bez asistence, není důvod žádat při sebevraždě o pomoc. Zbytečná žádost o pomoc by byla známkou, že dotyčný nemyslí svůj sebevražedný „pokus“ vážně, ale naopak jen žádá o podporu.“*“²⁹ Existujú dôvody, prečo žiadať o asistenciu pri zomieraní, aj keby bolo v moci človeka zabiť sa sám. Spomenul som potrebu zomrieť spoľahlivo, bez zbytočnej bolesti a potrebu kontrolovať podmienky svojho odchodu. Ak by sa niekomu zdalo, že ide o zanedbateľné potreby, nech zváži slová A. Koestlera: „*[L]jen jedna vyhliadka je horšia než byť pripútaný k neznesiteľnej existencii: nočná mora nevydareného pokusu ju ukončiť.*“³⁰

ZÁVER

Predostrel som argumentáciu v prospech racionálnosti eutanázie. Myslím si, že zoči-voči ťažkým a nepremožiteľným ťažkostiam života môže byť rozumné ho ukončiť. Domnievam sa, že existujú rozumné aj nerozumné sebausmrtenia, a že tým nerozumným by sme mali predchádzať a

²⁸ Pripomínam, že na tomto mieste zvažujem iba otázku *racionálnosti* eutanázie a toho, či eutanázia môže byť výhodná z osobného hľadiska. Námietky proti morálnosti eutanázie tu nezvažujem.

²⁹ JIRSA, J. *Problémy s asistovanou sebevraždou*, s. 586.

³⁰ KOESTLER, A. *Bricks to Babel*. London: Hutchinson, 1980, s. 583 [citované podľa: McMAHAN, J. *The Ethics of Killing: Problems at the Margins of Life*. New York: Oxford University Press, 2002, s. 459].

zabraňovať. Takže aj keď obhajujem racionálnosť eutanázie, myslím si, že existujú prípady, kedy je rozumné druhému zabrániť ukončiť život.

Na druhej strane som toho názoru, že eutanázia predstavuje významný praktický a právny problém. Napríklad, navrhoval som podmienky racionálnej smrti. Jedna vec je navrhnúť tieto podmienky, celkom iná vec je byť schopný zistiť, či sú v konkrétnom prípade splnené. V mnohých prípadoch to môže byť nanajvýš ťažké, až prakticky nemožné. Jeff McMahan napísal: „*Problém rozlíšiť medzi týmito prípadmi a tými, v ktorých život osoby skutočne nie je hoden žitia, je, samozrejme, jedným z hlavných problémov prijatia legitímnosti asistovanej samovraždy a eutanázie.*“³¹ Je to zásadný problém, no nie je to problém filozofický.

³¹ McMAHAN, J. *The Ethics of Killing: Problems at the Margins of Life*. New York: Oxford University Press, 2002, s. 462.

REFERENČNÍ SEZNAM:

- BRANDT, R., The Morality and Rationality of Suicide. In BRANDT, R. (ed.): *Morality, Utilitarianism, and Rights*. New York: Cambridge University Press, 1992, s. 324.
- CRISP, R., Well-Being. In ZALTA, E. (ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2017, URL= <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/well-being/>>.
- FISCHER, J. (ed.), *The Metaphysics of Death*. Stanford University Press, 1993.
- FRANKL, V. E., *Hľadanie zmyslu života*. Bratislava: Eastone Books, 2011, s. 16.
- GANZINI, L. – GOY, E. R. – DOBSCHA, S. K., Oregonians' Reasons for Requesting Physician Aid in Dying. *Archives of Internal Medicine*, 169, 2009, č. 5, s 489.
- GIERTL, A., *Eutanázia – právo na smrť?* (Publikované na portáli www.pravo-medicina.sk, 08/2009, URL= <<http://www.pravo-medicina.sk/aktuality/18/eutanazia--pravo-na-smrt>>).
- HOPE, T. – SAVULESCU, J., – HENDRICK J., *Medical Ethics and Law: The Core Curriculum* (druhá edícia). Edinburgh: Churchil Livingstone, 2008, s. 185.
- JIRSA, J., Problémy s asistovanou sebevraždou. *Filosofický časopis*, 59, 2011, č. 4, s. 589-560.
- JOINER, T., *Why People Die by Suicide*. Cambridge: Harvard University Press, 2005, s. 191, s. 201.
- KAGAN, S., *Death*. New Haven, London: Yale University Press, 2012, s. 206, s. 340.
- KOESTLER, A., *Bricks to Babel*. London: Hutchinson, 1980, s. 583 [Citované podľa: MCMAHAN, J., *The Ethics of Killing: Problems at the Margins of Life*. New York: Oxford University Press, 2002., s 459.]
- MARTINKA, K. (ed.), *Antológia z diel filozofov: Od Aristotela po Plotína*. Iris, 2006, s. 535, o. 125.
- MCMAHAN, J., *The Ethics of Killing: Problems at the Margins of Life*. New York: Oxford University Press, 2002, s. 462.
- MURPHY, M., *Natural law and practical reason*. Cambridge University Press, 2001, s. 101-135.
- NOZICK, R., *Anarchy, State, and Utopia*. Oxford: Blackwell, 1974, s. 42-45.
- RIHMER, Z., Recognition and treatment of suicidal adults – A SWOT analysis of the present status of our knowledge. *Suicidology Online*, 8, 2017, s. 50, s. 50.
- SUDOR, K., *Ťažko chorá žena chce čo najskôr zomrieť, nemá ako*. *Denník N*, 9. júna 2015. URL= <<https://dennikn.sk/154512/tazko-chora-zena-chce-co-najskor-umriet-nedovolia-jej-to/>>.
- SUM, T., *Eutanázie v právnom rádu ČR*. (Publikované na portáli www.epravo.cz, 10/2004, URL= <<https://www.epravo.cz/top/clanky/eutanazie-v-pravnim-radu-cr-28721.html>>).
- SUMMER, L., *Welfare, Happiness, and Ethics*. New York: Oxford University Press, 1996, s. 10.

ŠURKALA, M., Psychedelikami augmentovaná psychoterapia – stručný prehľad súčasných poznatkov a vyhlídky do budúcnosti. *Psychiatria-Psychoterapia-Psychosomatika*, 24, 2017, č. 2, s. 6-11.

VÁCHA, M., Je vůbec ještě možná etika v „postetickém“ světě? *Filosofický časopis*, 58, 2010, č. 2, s. 273-4, s. 274.